

Työeläkelaitoksille

UUSI POHJOISMAINEN SOSIAALITURVASOPIMUS

1

Yleistä sosiaaliturvasopimuksesta

Uusi pohjoismainen sosiaaliturvasopimus tuli voimaan 1.1.1994. Se hyväksyttiin lailla 12.7.1993/1480 ja saatettiin voimaan asetuksella 22.12.1993/1481. Sopimus korvaa vanhan pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen vuodelta 1981. Hallituksen esitys sopimuksen hyväksymiseksi on lähetetty eläkelaitoksille yleiskirjeellä A 43/92.

Uusi sosiaaliturvasopimus vastaa periaatteiltaan ETA-sopimukseen sisältyvien sosiaaliturvaa koskevien asetusten 1408/71 ja 574/72 sisältöä. Pohjoismaisessa sopimuksessa viitataan suoraan em. EY-säännöksiin. Pohjoismaisissa tilanteissa joudutaan näin ollen tutkimaan sekä EY-asetuksia että niitä mahdollisesti täydentäviä pohjoismaisen sopimuksen säännöksiä.

Koska vanha sopimus oli soveltamisalaltaan EY-asetuksia laajempi, erityisesti sosiaalipalvelujen osalta, on lisäksi tehty erillinen pohjoismainen sosiaalipalvelusopimus, joka tulee voimaan myöhemmin vuoden 1994 aikana.

Sosiaaliturvasopimuksen voimaantuloasetuksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä sopimuksen täytäntöönpanosta.

Tässä yleiskirjeessä kuvataan lyhyesti pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen sisältö työeläkkeisiin painottuen. Tarkemmat yhteispohjoismaiset soveltamisohjeet julkaistaneen keväällä 1994.

2

Sosiaaliturvasopimuksen soveltamisala

2.1

Henkilöpiiri

Uudella pohjoismaisella sosiaaliturvasopimuksella on erityistä merkitystä niille henkilöille, joihin ei sovelleta asetusta 1408/71. Näitä ovat Pohjoismaiden alueella asuvat Pohjoismaiden kansalaiset, pakolaiset ja valtiottomat henkilöt, jotka eivät työskentele perusteella ole olleet vakuutettuina missään ETA-maassa, sekä muut kuin ETA-maiden kansalaiset,

Lakiosasto

14.2.1994

jotka eivät kansalaisuutensa perusteella kuulu EY-asetuksen piiriin.

Sopimuksessa on lisäksi eräitä erityismääräyksiä, jotka koskevat myös ETA-kansalaisia.

2.2

Sopimuksen piiriin kuuluva lainsäädäntö

Sosiaaliturvasopimuksen 2 artiklassa luetellaan ne lainsäädännön alat, joihin sopimusta sovelletaan. Ne ovat samat kuin asetuksessa 1408/71 mainitut.

Sopimus koskee kaikkea Pohjoismaissa kulloinkin voimassa olevaa lainsäädäntöä seuraavilla aloilla

- sairauden ja äitiyden tai isyyden perusteella maksettavat etuudet
- työkyvyttömyyden, vanhuuden tai kuolemantapauksen perusteella maksettavat etuudet
- työtaturman johdosta maksettavat etuudet
- työttömyyden johdosta maksettavat etuudet
- yleiset lapsista maksettavat rahaetuudet.

Työeläkkeiden osalta sopimus koskee vain lakisääteisiä eläkkeitä. Vapaamuotoista työeläketurvaa, kuten työmarkkinasopimukseen perustuvia eläkejärjestelyjä se ei koske (esim. Ruotsin ITP). Kansaneläke-etuuksiin liittyvät säännökset koskevat vain Pohjoismaiden kansalaisia.

3

Sovellettava lainsäädäntö

3.1

Asuinmaan periaate pääperiaatteena

Artiklan 6 mukaan Pohjoismaissa asuvaan henkilöön sovelletaan pääsääntöisesti asuinmaan lainsäädäntöä.

3.2

Poikkeukset asuinmaan periaatteesta

Artiklan 7 mukaan työssä käyviin henkilöihin sovelletaan kuitenkin asetuksen 1408/71 säännöksiä, joissa lähtökohtana on vakuuttaminen työskentelymaassa. Asetuksen säännöksiä sovelletaan siis kolmannen maan kansalaiseen, joka esim. lähetetään työskentelemään toiseen Pohjoismaahan.

Sopimuksessa on, samoin kuin asetuksessakin, seuraavia henkilöryhmiä koskevia erityissäännöksiä

- kahdessa tai useammassa Pohjoismaassa työskentelevät

Lakiosasto

14.2.1994

- kansainvälisen kuljetusyriyten henkilö-
- kunta ja
- lähetetyt työntekijät ja yrittäjät.

Sopimukseen on lisätty Pohjoismaan mannerjalustalla tapahtuvaa työtä koskeva määräys, jota sovelletaan myös EY-asetuksen piiriin kuuluviin henkilöihin.

Artiklan 8 mukaan Pohjoismaiden toimivaltaiset viranomaiset voivat keskenään sopia poikkeuksista sovellettavaa lainsäädäntöä koskeviin määräyksiin joidenkin henkilöiden tai henkilöryhmien osalta.

3.3

Todistukset

ETK antaa sovellettavaa lainsäädäntöä koskevan todistuksen N 101 työntekijän, työnantajan tai yrittäjän hakemuksesta

- lähetetyille työntekijöille ja yrittäjille
- kahdessa tai useammassa maassa työskentelevälle työntekijälle ja yrittäjälle ja
- poikkeuspäätöstepauksille.

ETK antaa suostumuksen N 102 työnantajan tai yrittäjän pyynnöstä

- tilanteissa, joissa haetaan jatkoaikaa toisesta Pohjoismaasta Suomeen tulleelle työntekijälle tai yrittäjälle komennuksen jatkussa 12 kuukauden määräajan yli.

Jos henkilö kuuluu asetuksen 1408/71 piiriin, hänelle annetaan vastaavasti todistukset E 101 ja E 102 (katso tarkemmin yleiskirje A 70/93 osio 2).

4

Oikeus eläkkeeseen ja eläkkeen määräytyminen

4.1

Oikeus kansaneläkkeeseen

Pohjoismaiden kansalaisella, jota ei ole koskaan työskentelyn perusteella vakuutettu missään ETA-maassa ja joka ei näin ollen kuulu asetuksen 1408/71 piiriin, on oikeus kansaneläkkeeseen toisesta Pohjoismaasta, jos hän on asunut siellä vähintään kolme vuotta. Asumisajan ei tarvitse olla yhdenjaksoinen. Kansaneläkettä koskevat erityismääräykset ovat sopimuksen artikloissa 11-13.

Henkilöt, jotka eivät työskentele tai ole koskaan työskennelleet missään Pohjoismaassa, eivät saa lukea hyväkseen toisen maan asumis- tai vakuutusaikojen kolmen vuoden vähimmäisaikavaatimuksen täyttämiseksi.

Lakiosasto

14.2.1994

Henkilö, joka työskentelee yhdessä Pohjoismaassa ja samanaikaisesti asuu toisessa Pohjoismaassa, kuuluu EY-asetuksen mukaan työskentelymaan lainsäädännön piiriin. Tämä merkitsee sitä, että hänelle syntyy oikeus kansaneläkkeeseen työskentelymaassa siltä ajalta kun hän on siellä työssä.

4.2

Oikeus työeläkkeeseen

Artiklan 14 mukaan työeläkkeisiin sovelletaan asetuksen 1408/71 eläkkeitä koskevia määräyksiä. Asetuksen määräyksiä sovelletaan pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen nojalla siis myös niihin, muiden kuin ETA-maiden kansalaisiin, jotka työskentelevät Pohjoismaissa.

4.3

Oikeus lapseneläkkeeseen

Lapseneläkkeetkin määräytyvät asetuksen 1408/71 mukaan. Muiden Pohjoismaiden paitsi Tanskan eläke-etuuksiin kuuluu lapseneläke.

Muista eläkkeistä poiketen lapseneläkkeet maksetaan pääsääntöisesti vain yhdestä maasta, joka on yleensä lapsen asuinmaa.

4.4

Työeläkkeen määräytyminen

Työeläkkeen määrää laskettaessa noudatetaan kunkin maan omaa kansallista lainsäädäntöä. Lisäksi on sosiaaliturvasopimuksen mukaan noudatettava asetuksen 1408/71 säännöksiä.

Eläkkeen laskemisesta asetuksen 1408/71 mukaan on tarkemmat ohjeet yleiskirjeen A 70/93 osiossa 6. Seuraavassa on esitetty muutamia yleisiä eläkkeen määräytymiseen liittyviä periaatteita.

4.4.1

Vakuutuskaudet

Kukin maa ottaa erikseen huomioon muiden ETA-maiden vakuutuskaudet, siinä määrin kuin se on välttämätöntä eläkeoikeuden saamiseksi, säilyttämiseksi tai palauttamiseksi. Vakuutuskausilla on merkitystä myös eläkkeen laskennassa.

4.4.2

Eläkkeen laskeminen

Eläke lasketaan sekä kansallisen lainsäädännön mukaan että asetuksen 1408/71 mukaisesti ns. pro rata-eläkkeenä. Määrältään suurempi eläke myönnetään.

Lakiosasto

14.2.1994

Jos eläkeoikeutta ei olisi ilman muiden maiden vakuutuskausia, eläke lasketaan aina asetuksen mukaisesti pro-rata-menetelmällä.

Jos hakijalla on oikeus vanhuuseläkkeeseen maista, joissa on eri eläkeiät, alhaisemman eläkeiän maat laskevat eläkkeen määrän myöhemmin uudelleen ottaen huomioon myös tämän eläkeiän jälkeiset muiden maiden vakuutuskaudet.

EY-asetuksen mukaan tulevan ajan eläkeoikeus voi säilyä, vaikka se olisi lakannut kansallisen lainsäädännön mukaan. Näin tapahtuu, jos henkilö eläketapahtuman sattuessa työskentelee muussa ETA-maassa.

Yhteensovitus on asetuksen mukaan sallittu työeläkkeiden päällekkäin menevien tulevien aikojen osalta, jollei Suomella ja toisella ETA-maalla ole sosiaaliturvasopimusta, jonka tarkoituksena on ollut estää tulevan ajan päällekkäisyys. Pohjoismaainen sopimus sisältää määräyksen tulevien aikojen yhteensovittamisesta (artikla 15), joten yhteensovituksessa tältä osin noudatetaan sopimusta eikä asetuksen määräyksiä.

Sanottuja pohjoismaisen sopimuksen yhteensovitusmääräyksiä sovelletaan sellaisiin ETA-kansalaisiin, joille on karttunut tulevan ajan eläkettä vähintään kahdessa Pohjoismaassa sekä kohdassa 2.1. mainittuihin henkilöihin, jotka eivät kuulu EY-asetuksen piiriin.

Sosiaaliturvasopimuksen mukaan kukin Pohjoismaa maksaa tulevan ajan eläkkeestään osuuden, joka vastaa siinä maassa karttuneiden vakuutuskausien osuutta yhteenlasketuista Pohjoismaissa kertyneistä vakuutuskausista. (Kts. tarkemmin yleiskirje A 70/93 osio 6 sivut 2 ja 15)

Asetuksen 1408/71 mukaan toisen ETA-maan eläke voidaan yhteensovittaa kansallisen lain mukaisen työeläkkeen kanssa myös silloin, kun toisen maan eläke on eri lajin etuus, esim. SOLITA-eläke.

4.4.3

Lapseneläkkeen määräytyminen

Eläke määräytyy yleensä lapsen asuinmaan lainsäädännön mukaan. Mahdollisten odotusaikojen täyttämiseksi lasketaan vakuutuskaudet yhteen. Eläke myönnetään ns. teoreettisena eläkkeenä. Tämä tarkoittaa sitä, että eläke lasketaan ikään kuin kaikissa ETA-maissa kertyneet vakuutuskaudet olisivat kertyneet eläkkeen myöntävässä maassa.

Lakiosasto

14.2.1994

Jos lapsi muuttaa toiseen ETA-maahan, eläke laske-
taan uudelleen uuden asuinmaan lainsäädännön mukaan
edellyttäen, että edunjättäjällä oli siinä maassa
eläkkeeseen oikeuttavia vakuutuskausia. Entisestä
maasta myönnetty eläke lakkautetaan, ellei maa joudu
maksamaan ns. erotuseläkettä.

5

Eläkkeen hakeminen

5.1

Käsitlevä laitos

Sopimuksessa noudatettava eläkehakemusmenettely seu-
raa pääosin ETA-menettelyä, (kts. yleiskirje A
70/93, osio 3).

Yhteydenpidon hakijaan sekä eri maiden eläkelaitok-
siin hoitaa keskitetysti ns. käsitlevä laitos,
joka on ensisijaisesti hakijan asuinmaan laitos.

Käsitleviä laitoksia ovat Suomessa ETK ja KELA.

5.2

Hakemusmenettely

Hakija täyttää eläkehakemuksen asuinmaassaan ja il-
moittaa samalla työskentelystään muissa ETA-maissa.
Hakemus tulee samaan aikaan vireille kaikissa asian-
omaisissa maissa.

Pohjoismaiden kesken on käytössä omat pohjoismaiset
lomakkeet, joita käytetään, kun kyseessä ovat muut
kuin ETA-kansalaiset. Käsitlevä laitos lähettää
muiden hakemuksessa ilmoitettujen maiden laitoksille
tiedot hakemuksesta lomakkeella N 202 (vanhuuselä-
ke), N 203 (perhe-eläke) tai N 204 (työkyvyttömyyse-
läke). Käsitlevä laitos vahvistaa lomakkeella N
205 ja/tai rekisteriotteella oman maansa vakuutus-
ja asumiskaudet. Hakija ilmoittaa asumis- ja vakuu-
tuskaudet eri maissa lomakkeella N 207.

Muiden maiden laitokset vahvistavat ja ilmoittavat
pyynnöstä vakuutuskaudet lomakkeella N 205 tai re-
kisteriotteella käsitlevälle laitokselle, joka
lähettää keräämänsä tiedot kaikille ao. laitoksille.

Jos hakija haluaa lykätä vanhuuseläkkeen hakemista
jostakin maasta, hänen tulee ilmoittaa siitä elä-
kettä hakiessaan. Käsitlevä laitos ilmoittaa asi-
asta ko. maihin.

Käsitlevä laitos toimittaa vanhuuseläkehakemustie-
dot kaikkiin maihin riippumatta siitä, mikä yleinen
eläkeikä niissä on. Näiden maiden laitokset ilmoit-
tavat hakijalle, mistä lukien vanhuuseläke voidaan
myöntää. Käsitlevä laitos saa jäljennöksen ilmoi-

Lakiosasto

14.2.1994

tuksesta. Kun hakija haluaa vanhuuseläkkeen tällaisesta maasta, hän ilmoittaa asiasta kirjallisesti ao. eläkelaitokselle tai käsittelevälle laitokselle.

Lapseneläkehakemus jätetään yleensä asuinmaan laitokselle. Asuinmaan laitos kerää kaudet muista Pohjoismaista lomakkeella N 205. Jos asuinmaassa ei ole eläkeoikeutta, hakemus toimitetaan eteenpäin maahan, jossa edunjäntäjällä on pisin vakuutuskausi.

5.3

Eläkkeen maksaminen väliaikaisesti ja eläkkeen ennakko

Jos henkilöllä on oikeus eläkkeeseen asuinmaastaan ilman muiden maiden kausia, asuinmaan eläkelaitos ryhtyy heti maksamaan eläkettä väliaikaisesti. Jos ei eläkeoikeutta asuinmaasta ole, käsittelevä laitos selvittää, syntyykö eläkeoikeus mahdollisesti jostakin toisesta maasta ja kehottaa tämän maan laitosta maksamaan väliaikaista eläkettä hakijalle sekä ilmoittaa asiasta muille laitoksille.

Jos mistään maasta ei ole eläkeoikeutta kansallisten säännösten mukaan, eläkelaitos maksaa ennakkona määrän, johon se arvioi hakijan olevan oikeutettu pro rata-eläkkeenä asetuksen 1408/71 tai pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen mukaan.

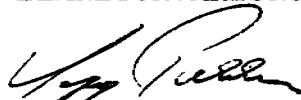
6

Eläkepäätökset

Jos kyse on vain Pohjoismaissa työskennelleestä henkilöstä, eläkelaitokset lähettävät päätöksensä suoraan hakijalle. Päätöksestä on heti muutoksenhakuoikeus. Laitokset lähettävät lisäksi päätöksensä (2 kpl) ETA-menettelyn mukaisesti käsittelevälle laitokselle, joka tekee niistä yhteenvedon lomakkeelle N 211. Yhteenvedo, päätökset ja valitusosoitukset (N 212) lähetetään hakijalle. Uusi valitusaika alkaa yhteenvedon saamisesta. Kaikkien ko. maiden laitoksille lähetetään jäljennös lomakkeesta N 211.

Lapseneläkepäätös lähetetään suoraan hakijalle. Siitä ei laadita yhteenvedoa. ETK tai KELA lähettää päätöksestä lisäksi jäljennökset muiden ao. maiden laitoksille. Jos lapseneläke jostakin muusta maasta on suurempi kuin asuinmaan laitoksen myöntämä eläke, tuo maa alkaa maksaa erotuseläkettä.

ELÄKETURVAKESKUS

Seppo Pietiläinen

Pentti Koivisto